

Jeśli chcemy zmieniać humanistykę w Polsce, musimy się zmierzyć z wszechobecnym problemem wciąż dominującej polonocentrycznej perspektywy.

Humanistyka w konkursach NCN

■ Wojciech Sowa

27 lat po historycznych przemianach w politycznym krajobrazie środkowej Europy nauka w Polsce funkcjonuje i rozwija się w zupełnie innych warunkach niż dotychczas. Powrót do centrum międzynarodowego dyskursu naukowego skutkuje tym, że polscy naukowcy mogą prowadzić swoje badania we współpracy z kolegami z zagranicy, ale z drugiej strony muszą także konkurować już nie tylko między sobą, ale także z innymi naukowcami w świecie. Warunki do prowadzenia badań naukowych w Polsce zmieniły się diametralnie w wyniku przeprowadzonych w 2010 roku reform uwzględniających gruntowną przebudowę systemu finansowania samych badań, a także systemu polskiego szkolnictwa wyższego, stawiając nowe oczekiwania zarówno wobec indywidualnych naukowców, jak i wobec instytucji naukowych oraz zmuszając do pozyskiwania funduszy na badania naukowe ze źródeł zewnętrznych. Powołane w marcu 2011 roku Narodowe Centrum Nauki, jako niezależna, apolityczna i jednocześnie w nowoczesny sposób zorganizowana agencja wykonawcza, stało się jednym z dwóch głównych źródeł finansowania badań podstawowych w kraju, a w przypadku nauk humanistycznych i społecznych w zasadzie jedynym.

Tu jednak od razu uwaga. Panuje pogląd, że chociaż nauki o życiu i nauki ścisłe (oraz część nauk społecznych) całkiem nieźle odnalazły się w tej nowej rzeczywistości, to humanistyka straciła nieco ze swojego prestiżu w ostatnim czasie. W realiach, w których wspierana jest konkurencyjność, czynniki takie jak skuteczność w pozyskiwaniu zewnętrznych funduszy i praktyczne stosowanie wiedzy polegające na transferze technologii i współdziałaniu nauki z przemysłem i biznesem, stają się najistotniejsze. W takich wa-

runkach polska humanistyka zmagają się z kryzysem tożsamości, objawiającym się stałym napięciem: z jednej strony między tradycją a wyzwaniem współczesnego świata (np. programy UE, strategia Horyzont 2020 czy proces boloński), z drugiej strony pomiędzy sposobami jej oceny (ewaluacja, parametryzacja) a specyfiką konkretnych dyscyplin, a dalej między tradycyjnym modelem relacji mistrz – uczeń a stosunkowo nowym (w polskiej humanistyce) modelem zespołów naukowych, w których indywidualne badania są podporządkowane szerszemu tematu.

Pomijając wskazane problemy, w tym miejscu chciałbym się skupić na jednym konkretnym pytaniu, mianowicie: jak nauki humanistyczne, społeczne i o sztuce radzą sobie w konkursach NCN, czy dane rozstrzygniętych konkursów, np. na temat finansowania, pozwalają sformułować wnioski,

na podstawie których można pokusić się o jakąś diagnozę?

Wskaźnik sukcesu

W ciągu pięciu lat w 21 rozstrzygniętych edycjach wskaźnik sukcesu dla nauk humanistycznych, społecznych i o sztuce jest stosunkowo stabilny, oscyluje na poziomie około 20% (pomijając specyficzne konkursy, jak np. POLONEZ – 7%, MAESTRO – 10% czy SONATA BIS – 14%), bardzo podobnie wygląda kwestia finansowego wskaźnika sukcesu, który właściwie nie odbiega od wspomnianych 20% (w zależności od typu konkursu oczywiście i tutaj pojawiają się pewne rozbieżności).

Finansowanie

W ciągu pięciu lat swojego istnienia Narodowe Centrum Nauki przekazało na badania naukowe w naukach humanistycznych, społecznych i o sztuce łączną kwotę ok. 855 milionów złotych,

Tabela 1

Panele	Złożone wnioski	Zakwalifikowane wnioski	Wnioskowana kwota	Przyznana kwota
H51	1459	307	302,30	52,71
H52	3618	627	920,09	130,48
H53	2991	693	823,90	185,07
H54	5149	962	1151,71	183,87
H55	2771	562	597,80	93,77
H56	3205	630	916,27	201,31

Tabela 2

Rok	Liczba złożonych wniosków					
	H51	H52	H53	H54	H55	H56
2011	123	351	272	585	232	407
2012	249	668	515	938	396	550
2013	278	666	529	910	504	556
2014	316	759	600	1109	592	610
2015	260	687	551	889	533	605
2016	233	487	524	718	514	477

Tabela 3

Liczba zakwalifikowanych wniosków						
Rok	HS1	HS2	HS3	HS4	HS5	HS6
2011	41	97	68	164	77	83
2012	56	155	121	202	84	112
2013	62	146	126	180	121	113
2014	52	105	110	162	86	86
2015	40	71	113	112	87	116
2016	56	53	155	142	107	120

Tabela 4

	2011	2012	2013	2014	2015
HS	1 proc.	1 proc.	6 proc.	35 proc.	60 proc.
Ogółem	7 proc.	14 proc.	31 proc.	57 proc.	75 proc.

Tabela 5

proc. ocen wykonanych przez zagranicznych ekspertów					
	2011	2012	2013	2014	2015
HS1	4 proc.	1 proc.	9 proc.	63 proc.	38 proc.
HS2	1 proc.	2 proc.	7 proc.	20 proc.	35 proc.
HS3	1 proc.	3 proc.	6 proc.	37 proc.	62 proc.
HS4	0 proc.	0 proc.	3 proc.	22 proc.	39 proc.
HS5	0 proc.	1 proc.	6 proc.	49 proc.	100 proc.
HS6	0 proc.	1 proc.	6 proc.	43 proc.	84 proc.

czyli dokładnie tyle, ile wynosi roczny budżet NCN. Do 847,21 mln zł (zob. Tabela 1) trzeba dodać jeszcze około 8 mln na finansowanie projektów w ramach konsorcjów międzynarodowych – najwięcej wsparcia otrzymały projekty z paneli HS3, HS4 i HS6.

Liczba wniosków

Z danych NCN jednoznacznie wynika, że zmieniła się liczba składanych wniosków (zob. Tab. 2). O ile w roku 2011 w początkowej fazie działalności zgłoszonych do konkursów zostało 1970 wniosków, o tyle po trzech latach w roku 2014 liczba ta się podwoiła (3986), by zmniejszyć się w latach następujących (por. 2953 w roku 2016). Analizując strictly rozkład dyscyplin, można łatwo zauważyć, że w składaniu wniosków przoduje panel dziedzinowy HS4, czyli ekonomia i nauki o zarządzaniu, drugi w kolei plasuje się panel HS2 – kultura i twórczość kulturowa.

Te liczby obejmują oczywiście jedynie składane wnioski; bardzo ważny jest stosunek liczby składanych wniosków do liczby zakwalifikowanych wniosków (zob. Tab. 3). O ile np. w panelu filozoficzno-teologicznym stosunek ten jest w miarę stabilny (z wyraźnym załamaniem w 2015 roku), o tyle dziwić może widoczny spadek liczby finansowanych wniosków w HS2 ze 155 i 146 (odpowiednio w 2012 i 2013 roku) do 53 w roku 2016. Biorąc pod uwagę stosunkowo wysoki odsetek wniosków złożonych (487), rozdźwięk ten można

objaśnić tylko w jeden sposób, a mianowicie drastycznym spadkiem jakości ocenianych wniosków.

Recenzje

Jednym z mitów krążących w środowisku na temat NCN jest stwierdzenie, według którego wymóg sporządzenia pełnego opisu wniosku (i wypełnienia żądanych sekcji) w języku angielskim jest bezsensowny, ponieważ recenzje wysyłane są do recenzentów polskich, a nie zagranicznych. O ile w latach 2011–2013 udział zagranicznych recenzentów w procesie oceny wniosków w NCN (zob. Tab. 4) rzeczywiście sięgał 7% dla wszystkich grup dyscyplin, o tyle w naukach humanistycznych i społecznych ten współczynnik sięgał zaledwie 1%. Warto jednak zwrócić uwagę na to, że początkowo w panelach HS pełny opis projektu składany był w języku polskim, a opis skrócony w języku angielskim (inaczej niż w naukach ścisłych i technicznych czy też w naukach o życiu). Zwiększający się z roku na rok odsetek recenzentów zagranicznych osiągnął w 2015 roku pułap 75%. Od momentu wprowadzenia w 2013 roku wymogu sporządzenia w naukach humanistycznych i społecznych pełnego opisu w języku angielskim, liczba zagranicznych recenzji wzrosła również w tych obszarach (do 35% w roku 2014, 60% w 2015, by np. w ostatniej, 21. Edycji, sięgnąć 75%).

Oczywiście, w zależności od dyscypliny, a przede wszystkim od tematyki projektów, udział zagranicznych recenzji może się zmieniać (zob. Tab. 5). Jednak fakt, że zdecydowana większość projektów w obszarze HS, zwłaszcza w obrębie nauk humanistycznych, jest recenzowana przez specjalistów z zagranicy, zadaje kłopot obiegowym wyobrażeniom, jakoby taka czy inna dyscyplina per definitionem nie mogła zainteresować innych badaczy poza Polską. Wręcz przeciwnie, bardzo często zdarzają się głosy mówiące wprost o chęci przeczytania wyników danego projektu i potrzebie opublikowania ich także w taki sposób, by były dostępne dla szerokiego grona odbiorców. Jeśli chcemy zmieniać humanistykę w Polsce, musimy się zmierzyć z wszechobecnym problemem wciąż dominującej polonocentrycznej perspektywy. Uwidacznia się ona niestety bardzo dobrze w zgłaszanych projektach: polscy uczeni nadal mają tendencję do zamykania się w lokalnych kręgach. Pora chyba zerwać z postrzeganiem własnych badań wyłącznie na tle lokalnym: „ta i ta teoria jest nadal aktualna, ale na ten temat brakuje monografii w języku polskim”. Zadaniem badacza jest weryfikowanie własnych ustaleń w toku dyskusji naukowej, poddawanie się zewnętrznym ocenom. Ograniczanie się do własnego grona, szablonowe „uzupełnianie luk” nie wróży dobrze na przyszłość, jeśli mamy ambicje, żeby aktywnie uczestniczyć w Europejskiej Przestrzeni Badawczej.

Współpraca międzynarodowa

Problem ten zasługuje na osobne potraktowanie. Z perspektywy NCN można zaobserwować, że i na tym polu coś zaczyna się zmieniać. Przeprowadziliśmy konkurs bilateralny z DFG na projekty z nauk humanistycznych i społecznych realizowane we współpracy polsko-niemieckiej, w chwili obecnej trwają prace nad uruchomieniem drugiej edycji programu BEETHOVEN. Zaczęliśmy odważnie sięgać po pieniądze europejskie: w ramach konsorcjum HERA finansujemy dziewięć polskich zespołów, w sieci NORFACE jeden, podobnie w programie JPI Cultural Heritage (od roku od 2013 r. instytucją obsługującą program jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Przykładowo, kiedy przystępowaliśmy do konsorcjum HERA w 2011 roku, nasza składka w programie Cultural Encounters przeznaczona na konkursy wynosiła 430 tys. euro. Polskie projekty kosztowały w sumie 750 tys. euro, zatem 42% dofinansowała Komisja Europejska. Z kolei w programie Uses of the Past budżet NCN przeznaczony na konkurs wyniósł 805 tys. euro, a łączne finanso-

wanie polskich zespołów 1,2 mln euro – Komisja Europejska dofinansowała 34,5% kosztów. Ciesząc się z rosnącego zainteresowania udziałem w tego rodzaju inicjatywach, można się jednak zastanawiać, dlaczego tylko pięć, a nie dziesięć polskich zespołów należy do programu Uses of the Past? Dlaczego wśród projektów finansowanych, które zajmują się często tematyką nam bliską, czy też badają elementy krajobrazu kulturowego na terenie Polski, nie ma polskiego partnera?

Myszę, że kwestie tego rodzaju są ważne, wybiegają jednak poza ramy tego artykułu. Chcąc odpowiedzieć na pytanie stawiane na toruńskiej konferencji: „co i jak zmieniać w naukach społecznych i humanistycznych w Pol-

sce?”, najpierw należałoby spróbować odpowiedzieć na inne pytanie: skoro widzimy, jaka jest skala finansowania, to jaki efekt przynoszą prowadzone projekty? Jakie są, jakościowo, nasze badania społeczne, humanistyczne? Dotychczas nikt nie podjął się opracowania rzetelnej diagnozy stanu badań w dyscyplinach humanistycznych w Polsce. Podczas dyskusji na rozmaitych forach problem jakości samych badań często bywa spłycały – najczęściej mowa ogólnie o „humanistyce”. Terminem tym określa się zamiennie proces dydaktyczny (czyli stan i problemy kierunków humanistycznych) i prace badawcze. Podobnie w naukach społecznych. Te dyscypliny oczywiście cierpią z powodu tych samych struktu-

ralnych czy systemowych ograniczeń i słabości, co inne obszary. Jednak w świetle przedstawionych danych najgłośniejszy przytaczany argument o permanentnym niedofinansowaniu badań w dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych w Polsce jawi się jako nieuprawniony.

Dr hab. **Wojciech Sowa** jest językoznawcą indoeuropejskim, koordynatorem dyscyplin w grupie Nauk Humanistycznych, Społecznych i o Sztuce w Narodowym Centrum Nauki. Jest też przedstawicielem Polski w Zarządzie Towarzystwa Naukowego Indogermanische Gesellschaft, pełni funkcję przewodniczącego Rady Naukowej sieci HERA (Humanities in European Research Area).

Zapowiedzi konferencji naukowych

Nauki humanistyczne i społeczne

4 MARCA 2017. TORUŃ.

Wspomaganie komunikacji dziecka w wieku przedszkolnym. Terapia, wspomaganie, wsparcie – trzy drogi, jeden cel.

Organizator: Wydział Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Współorganizator: Anglojęzyczne Przedsiębiorstwo „Bajkowy Dworek” w Toruniu. Kierownik naukowy: dr hab. Dittla Baczała, prof. UMK, e-mail: dittab@umk.pl. Kontakt: mgr Anna Nowak, e-mail: a.nowak@doktorant.umk.pl, tel.: (56) 611-48-48.

13-14 MARCA 2017. TORUŃ.

The challenges of contemporary management in the global economy: Leadership, strategies, social responsibility.

Organizator: Katedra Doskonałości Biznesowej WNEiZ UMK w Toruniu. Kierownik naukowy: prof. dr hab. Robert Karaszewski, e-mail: robkara@umk.pl. Kontakt: dr Andrzej Lis, e-mail: andrzej-lis@econ.umk.pl, tel.: 794-926-624.

16-17 MARCA 2017. TORUŃ.

Sport a przestępczość zorganizowana.

Organizator: Koło Naukowe Prawa Sportowego „Lex Sportiva”. Współorganizatorzy: Katedra Prawa Karnego i Polityki Kryminalnej WPiA UMK oraz AZS Organizacja Środowiskowa Woj. Kujawsko-Pomorskiego. Kierownik naukowy: dr Michał Leciak, e-mail: leciak@umk.pl. Kontakt: Łukasz Osiniński, e-mail: osaosowski@gmail.com, tel.: 509 145 580.

23-24 MARCA 2017. TORUŃ.

Orient w literaturze – literatura w Oriencie. Granice i pogranicza.

Organizator: Jednostki Orientalne Wydziału Filologicznego UMK w Toruniu. Współorganizator: Polskie Towarzystwo Orientalistyczne. Kierownicy naukowcy: dr Adam Bednarczyk, e-mail: a_bed@umk.pl; dr Magdalena Kubarek, e-mail: magdakubarek@poczta.onet.pl; mgr Maciej Szatkowski, e-mail: szatkowski@umk.pl. Kontakt: mgr Anna Gradzka, e-mail: ollo2017conference@gmail.com, tel.: (56) 611-35-78.

23-24 MARCA 2017. TORUŃ.

Wizualizacja informacji w humanistyce.

Organizator: Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii WNH UMK w Toruniu. Kierownik naukowy: dr hab. Ewa Głowacka, prof. UMK, e-mail: egt@umk.pl. Kontakt: dr Veslava Osinińska, e-mail: wiewo@umk.pl.

29-31 MARCA 2017. TORUŃ.

Pamiętając komunizm w postkomunistycznej Europie – pamięć historii i historia pamięci.

Organizator: Pracownia Badań POSTCOMER. Kierownicy naukowcy: dr Rigels Halili, e-mail: rigelsh@umk.pl; dr Adam Koła, e-mail: adamkola@umk.pl. Kontakt: dr hab. Michał Głuszkowski, e-mail: micglu@umk.pl, tel.: (56) 611-37-83.

3 KWIETNIA 2017. ŁÓDŹ.

Finanse i biznes międzynarodowy – współczesne problemy.

Kierownik konferencji: dr hab. Małgorzata Janicka, prof. UL. Organizator: Instytut Gospodarki Międzynarodowej Uniwersytetu Łódzkiego. Kontakt: www.instytutgm.uni.lodz.pl (załączka: Konferencje), dr Aleksandra Nacewska-Twardowska, e-mail: konferencjams@uni.lodz.pl.

4-5 KWIETNIA 2017. ZIELONA GÓRA.

Ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Jazz w kulturze polskiej.* Organizator: Instytut Muzyki Uniwersytetu Zielonogórskiego. Kontakt: dr Rafał Ciesielski, e-mail: rciesielski@lbk.pl. Więcej na: www.imu.uz.zgora.pl.

7-8 KWIETNIA 2017. OLSZTYN.

Dziecko – cyfrowy tubylec w szkole. Problemy i wyzwania. Nauczyciel w cyfrowym świecie.

Organizator: Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Kontakt: dr hab. Marzena Nowicka, prof. UWM, mgr Joanna Dziekońska, e-mail: joanna.dziekonska@wp.pl.

8-9 KWIETNIA 2017. WROCŁAW.

Ogólnopolska interdyscyplinarna studencka konferencja antropologiczno-archeologiczna pt. *Możliwości badawcze w antropologii i archeologii.*

Organizator: Uniwersytet Wrocławski, Koło Naukowe Antropologów oraz Studenckie Koło Naukowe Archeologów. Kontakt: e-mail: OISKAA2017@gmail.com.

20 KWIETNIA 2017. OLSZTYN.

Ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Odpowiedzialność wobec środowiska.*

Organizator: Wydział Prawa i Administracji UWM w Olsztynie. Kontakt: dr hab. Elżbieta Zębek, ezebek@gmail.com; J. Kaczkowski, tel.: 515 283 635, e-mail: kaczkowski.smd@wp.pl. Strona internetowa konferencji: [https://sites\(...\).iskauwm/](https://sites(...).iskauwm/).

cd. na str. 33